

МИРОСЛАВ РАДОЊИЋ

СТО ПЕДЕСЕТ ГОДИНА ОД ПРВОГ ИЗВОЂЕЊА ШЕКСПИРА КОД СРБА

Поводом књиге „Шекспир и Костић у вароши
новосадској 1864.” Хаџи Зорана Лазина

„У априлу 1664. навршило се сто година од Шекспировог рођења. Енглеска је била заокупљена честитањима Чарлсу II, који је био продао Данкерк Француској за две стотине и педесет фунти стерлинга, и гледањем како на студеном ветру и киши бели на страишту у Тајберну један костур који је некад био Кронвел.

У априлу 1764, двеста година после Шекспировог рођења, Енглеска је гледала зору Џорџа III, краља одређеног за глупост, који је, у то време, на својим саветовањима и појединачним нимало законским сусретима, смишљао ту политику отпора напретку, која је прво морала да се бори у Америци против слободе, у Француској против демократије, и која се, само за време министровања премијера Пита, од 1778, задужила за осамдесет милиона стерлинга.

У априлу 1864. биће три стотине година како је Шекспир рођен, Енглеска подиже једну статуу Шекспиру. То је касно, али је добро”, написао је баш те, 1864. године, један од највећих француских књижевника Виктор Иго, у књизи једноставног наслова – *Шекспир*.

У Новом Саду те године, а дванаесте вечери маја, по грегоријанском календару, сливала се река поштовалаца, али и радозналих пут „Царице Јелисавете”, хотела у коме је представе приказивало Српско народно позориште, да достојно и достојанствено обележе тристоту годишњицу Шекспировог рођења.

И уопште, био је то дан пун узбуђења. После тридесет и осам година од оснивања и рада у Пешти, одлуком председништва Матице српске њено седиште је пресељено заувек у Нови Сад. Паробродима „Напредак” и „Слога”, чији је власник био знаменити Матичин добротвор Јован Форовић из Великог Бечкерека, у пратњи председника Павла Којића и секретара Антонија Хаџића, у шездесет и једном сандуку пренесена је Матичина покретна имовина – књиге, архива, слике, музејски предмети. Пуцале су прангије, звонила звона, маса света, не само из Новог Сада, густо збијена у шпалиру од пристаништа на Дунаву до иза Владичанског двора, клицала је, у Саборној цркви одржано је богослужење а потом и прва новосадска скупштина Матице српске, која је за председника изабрала владику бачког Платона Атанацковића, а он њој, Матици, уступио свој дом, Платонеум, као привремено седиште, који је, данас, у Пашићевој улици број 6, седиште Огранка Српске академије наука и уметности. Стога је обележавање тристагодишњице Шекспировог рођења у Српском народном позоришту био онај прави, онај јединствени, завршни ускличник томе дану.

Од тог дванаестог маја 1864. прошло је сто педесет година до појаве зборника, тачније зборника радова више аутора, што их је у књизи *Шекспир и Костић у вароши новосадској 1864.* (Позоришни музеј Војводине – Мало историјско друштво, Нови Сад 2014) примерно, примерено и надасве акрибично улистао трудољубиви Хаџи Зоран Лазин. Стога није претерано рећи да се за минулих век и по, у једном дану, у једном граду, нису одиграла два тако значајна датума у историји, тачније у културној историји васколиког нашег народа.

Чиме нас је то Зоран Лазин тргао из меланхоличних (да ли?) подсећања на четрестопедесетогодишњицу рођења и четрестогодишњицу од смрти Вилијама Шекспира? На једноставан догађај?! Не стоји премиса понеких да је те 1864. године тристагодишњица Шекспировог рођења обележена диљем света. Не. Обележена је у Стратфорду и Лондону – прочитали смо код Игоа како – у Паризу и Вајмару, у којем је Гете својевремено основао прво друштво поштовалаца и проучавалаца Шекспировог живота и дела, у царствујущој Виени и у Новом Саду. То говоре документи и дате. А како? Управо на то нас подсећа и о томе нас подучава Лазинова хрестоматија. Најпре репринтом омање књиге Лазе Костића *Сјоменик тирисијазодишњице Шекспирове свейковине у Новом Саду на Ђурђевдан 1864* (овај *Ђурђевдан* је неко, непотписан, исхитрено, дакле погрешно, срачунао али не и злонамерно објавио у *Србском дневнику* 19. априла / 1. маја 1864), која га је, због неплаћених рачуна на штампару Константину Лазаревићу, коштала пленидбе скоро

ГЛОСТЕР: *Јорково се сунце наше̄ жада с̄иуд
У дивно ле̄ио ѿре̄иворило сад,
И мр̄одни нам облаци над домом
Ӯионуше у недра океана.*
(Симић – Пандуровић)

И као што се зна да је 3. априла 1948, отварајући Југословенско драмско позориште Цанкаревим *Краљем Бетијанове* прву реплику изговорио Бранко Плеша, тако, сматрам, да треба – бар у историји позоришта код Срба – заувек запамтити да је прве (горе цитиране) стихове Шекспира на нашој сцени изговорио тог 30. IV / 12. V 1864. нико други до Лаза Телечки! Из Кумана.

Биће да се Шекспир није случајно (уосталом, код њега ништа није било случајно) одлучио да напише *Ричарда III*. Наиме, у близини његовог родног Стратфорда, у знаменитом Ковентрију, после одлучне битке на Босфору, из које је изашао као победник, склонио се победник сам – био је то Хенрих Ричмонд, тј. Ричард III, војвода од Глостера.

Други прилог је, опет, знаменити Костићев спис под називом *Ромео и Јулија – једна ѿнуда на одомаћивање Шекспира у ср̄ском народу*, објављен у Новом Саду 1866. у поводу обележавања двестапедесетогодишњице Шекспирове смрти и око које ће Костић све до увира 1910. имати бурне, болне и сурово оспоравајуће полемике са Јованом Скерлићем и Богданом Поповићем, да би му четрдесетих година замало минулог века историчари књижевности коначно дали за право. Потом у књизи следи текст о преводу Лазе Костића једног од Шекспирових сонета под називом *Моја ѿое̄иа*, насталом 1864. године, највероватније контаминацијом седамдесет шестог и тридесет осмог сонета, како то сматра, у драгоценом и надасве аналитичком разлагању и тумачењу, академик Луко Паљетак, један од најзапаженијих преводилаца Шекспирових *Сонет̄а*.

Окраћи текст који следи, академика Предрага Палавестре, говори пак у натукницама о Костићевим залагањима о потреби, тачније о нужности извођења Шекспирових дела на српским сценама да би, како то и приличи, зборник био, логично, закључен одломком из књиге Миодрага Радовића о Лази Костићу под називом *Шекспир – бо̄г на ѿесничком Олимју*, који на документован и студиозан начин казује о утицају Вилијама Шекспира на целокупно стваралаштво Лазе Костића, скрећући пажњу да је и Костићев *Максим Црнојевић* шта друго до наш *Хамлеј̄*.

На почетку књиге је приређивачев проговор (та костичћевска одредница!) у којем, драгоценим и ненаметљивим натукницама,

Зоран Лазин објашњава нужност и значај репринтовања поменутих текстова и објављивања књиге данас и сада.

Иначе, подсећања ради, ваља напоменути да нам много шта истински значајног у вези са Вилијамом Шекспиром остаје и даље неразјашњено. На пример, не знамо тачно колико је драма написао, нити којим редоследом. Можемо да закључимо понешто о томе шта је читао, али не знамо где је набављао књиге, нити шта се касније догодило с њима. Мада је за собом оставио готово милион речи текста, само их је четрнаест написано његовом руком – шест потписа и речи „Бу те” у његовом тестаменту. Није сачувана ниједна његова порука ни писмо, ни страница рукописа. Неки стручњаци сматрају да је Шекспировом руком написан један део драме *Сер Томас Мор*, која никада није изведена, али то није нимало извесно. За собом није оставио ниједан сопствени лични опис. Први текстуални портрет – „Био је наочит, згодан човек: веома пријатан у друштву и врло допадљивог и бритког духа” – записао је шездесет и четири године после његове смрти Џон Обри, који је рођен десет година после њега.

Не заборавимо при крају надасве битну чињеницу да је књига посвећена сенима проф. др Душана Михаиловића, једног од најзнаменитијих шекспиролога нашег доба.

Но, све ово не спречава нас да искажемо речи захвалности Хаци Зорану Лазину што се досетио да овом књигом обележи најзначајније датуме из живота „лабуда са Ејвона”, али и једног од његових првих преводаца и заговорника код нас – Лазе Костића.

Позванији и прозванији за минулих век и по биће да, ипак, ипак нису научили много, заборавивши онај свевремени опомињући исказ Душана Матића да „прошлост дуго траје”.

Јер „У почетку беше страст”, вели Лаза Костић, „и страст беше песник, и песник беше страст, и што је год бивало ништа није бивало осим страсти”.

А остало – „Остало је ћутање”, каже Хамлет. Уосталом, „Шекспир је после Бога највише створио”, беспоговорно исписује Виктор Иго.